

УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УВП

Кутєпов Максим Юрійович

канд. юрид. наук, науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінально-виконавчого права

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. академіка В.В. Сташиса, Україна*

Звільнення осіб з в'язниць та інших установ відбування покарань – це важлива складова справедливої правосудності. Однак, після звільнення, засуджені можуть зіткнутися з різними труднощами, пов'язаними з поверненням у суспільство. Тому громадський контроль за дотриманням прав засуджених в установах відбування покарань є важливим механізмом, який допомагає забезпечити дотримання прав людини, запобігти порушенням прав засуджених та покращити умови в установах відбування покарань. Роль громадського контролю полягає в тому, щоб забезпечити прозорість та відкритість процесу виконання покарань та захист прав людини.

Українське кримінально-виконавче законодавство дотримується міжнародних нормативно-правових актів, які визначають необхідність громадського контролю під час виправлення та ресоціалізації засуджених. Згідно зі статтею 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, громадський вплив є основним засобом виправлення та ресоціалізації засуджених. Участь громадськості під час виконання кримінальних покарань передбачена також у статтях 1 та 5 Кримінально-виконавчого кодексу України. Крім того, стаття 25 Кримінально-виконавчого кодексу України встановлює, що об'єднання громадян, засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації, а також окремі особи можуть надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених та проведенні соціально-виховної роботи відповідно до встановлених законами України порядків.

Крім того, можна здійснювати контроль громадськості за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, таких як громадські роботи, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі (глави 8, 13, 14, 19, 21), а також під час застосування інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (глава 26) [2].

Для забезпечення того, щоб громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань був можливим, створюються спостережні комісії відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 року № 429 «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» [4].

Створення спостережних комісій є оптимальною формою співпраці між владою та громадськістю для забезпечення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань. Утворення спостережних комісій здійснюється виконкомами та держадміністраціями за участю представників громадських організацій, які мають можливість надавати фінансову та організаційно-технічну підтримку. Спостережні комісії також є посередниками між владою, громадськістю та засудженими, забезпечуючи ефективний контроль за дотриманням прав під час виконання кримінальних покарань та призначення умовно-дострокового звільнення. Влада може видавати приписи, розробляти рішення та надавати фінансову підтримку, а громадські організації віддають свій вільний час та

проявляють бажання сприяти цій діяльності.

Роль громадського контролю в у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі полягає у втіленні заходів, що безпосередньо сприяють повторному процесу засвоєння ними соціальних норм, цінностей, ролей та навичок, що є адаптивними для функціонування в некримінальних соціальних середовищах, а також сприяють формуванню ефективнішого впливу на засуджених із боку персоналу УВП. Вона може бути опосередкованою, коли громадського контролю (частіше міжнародні), не безпосередньо втілюють заходи, а лише надають певні види підтримки, зокрема фінансову [5].

Удосконалення громадського контролю за дотриманням прав засуджених в установах відбування покарання може відбуватись за допомогою наступних шляхів:

1. Розширення прав громадських організацій на доступ до установ відбування покарання та збільшення можливостей зустрічей громадських організацій з засудженими. Це дозволить громадським організаціям більш ефективно контролювати дотримання прав засуджених, а також забезпечувати їхній доступ до необхідних послуг та забезпечення прав людини.

2. Використання новітніх технологій для збору та обробки інформації. Наприклад, створення системи електронного звітування, що дозволить громадським організаціям та іншим зацікавленим сторонам отримувати оперативну інформацію про дотримання прав засуджених в установах відбування покарання.

3. Залучення представників громадськості до роботи комісій з прав людини та контролю за дотриманням законів в установах відбування покарання. Це дозволить збільшити кількість незалежних очей, які контролюють ситуацію в установах відбування покарання та забезпечать дотримання прав засуджених.

4. Підвищення кваліфікації кадрів у системі виконання покарань та установлення вимог до стажування фахівців в громадських організаціях. Це дозволить забезпечити більш якісний контроль за дотриманням прав засуджених в установах відбування покарання.

Водночас громадський контроль може бути не лише правом, а й обов'язком для його суб'єктів. Так, для певних сфер діяльності органів державної влади і для деяких громадських організацій, нормативно-правовими актами надано право обов'язкового контролю. Таке повноваження, як правило, надається громадським організаціям або у зв'язку з особливим значенням у громадянському суспільстві виконуваних ними функцій для захисту інтересів громадян, або, якщо контроль з боку громадських організацій є більш ефективним, ніж контроль органів державної влади. Це безпосередньо стосується професійних спілок [1].

Таким чином, проведений аналіз змісту системоутворюючих ознак поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань» дає можливість стверджувати, що кожне вжите у ньому слово має власне семантичне значення, але діалектично взаємозв'язане та обумовлене з іншими, вжитими у даному визначенні словами, тобто на практиці ця діяльність має бути системною [3].

Висновок. Отже, удосконалення громадського контролю є важливою складовою захисту прав засуджених та покращення умов відбування покарання в установах виконання покарань. Це може забезпечити підвищення довіри до системи правосуддя та підвищення рівня захисту прав людини в Україні.

Проте, для ефективного удосконалення громадського контролю необхідно залучення не тільки громадських організацій, а й широкого загалу громадян до цього процесу. Це може бути досягнуто за допомогою проведення роз'яснювальної роботи щодо прав засуджених та важливості громадського контролю, розвитку співпраці між

органами влади та громадськістю, а також забезпечення доступу до інформації про умови відбування покарання та порушення прав засуджених.

Список використаних джерел:

1. Гаєва Н. П. Правові засади участі об'єднань громадян у здійсненні громадського контролю. Часопис Київського університету права. 2019 / 4. С. 81–85.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 №1129-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
3. Погребна К. Ф. Щодо змісту поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань». Південноукраїнський правничий часопис. 2021. С. 64–68.
4. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-%D0%BF#Text>.
5. Проскура В. В. Роль громадських організацій у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі. Грані. 2018. Т. 21. № 5. С. 54–65.